

MOZZANATOK

Szerelmem, Balatonfüred

Olasz és hazai művészek, professzorok, kultúrpolitikusok társaságában tölthettem egy rendkívül kedves napot 2010. szeptember elején, amikor a balatonfüredi Anna Grand Hotel dísztermének színpadán elismerő oklevelet vehettem át a zsűri elnökétől – Franco Cajani költő-művészettörténésztől – a Salvatore Quasimodo nemzetközi költőtalálkozón a költőversenyre benyújtott szerény művemért.

Ebből az alkalomból igazi kulturális és művészeti vérátömlesztésnek lehettem részese, abban a „magyar tenger”-parti városban, ahol példamutatóan rendeztek a parkok, az épületek. Seholy egy graffiti a falakon, seholy egy eldobott cigarettacsikk, elhajított papír zsebkendő, ahol a művészet tisztelete olyan határozott belső fegyelmet teremtett az emberekben, ami példaértékűvé tette: mire képes a költészet, miként tudja formálni-gondozni az emberi-emberséges lelkeket. Elegendő említenem Cicero szülővárosának (Arpino) történelmi örökségét, ahol márványtáblákra vésvé őrzik a településhez kapcsolódó verseket. Balatonfüreden a neves külföldi költők (Rabindranath Tagore, Salvatore Quasimodo, Franco Cajani, Giuseppe Bonaviri) által ültetett emlékfák töltenek be hasonló szerepet.

Nem „csak” az égi Nap, hanem a lélek napsütésének sugarai is érezhetőek ebben a szeretett Balatonparti városkában, ahol Szócs Géza pályatársunk találóan jegyezte meg a Holt Költők Társasága nyomán, hogy „megalakítottuk az Élő Költők Társaságát, s Quasimodo Nobel-díjas olasz költő szelleme itt van velünk”. (Persze, folyósított tiszteletdíjaink mértékére gondolva, a magam részéről halkán, hétköznapiasan hozzászóhajtanám: a Miből Élő Költők Társaságát?)

A zaklatott budapesti hétköznapokból kellemes hangulatot sugárzó környezetbe érkezve, a balatonfüredi kikötő körüli parton meglepetésként érezhettem, hogy a napfelkelte mennyire természetesen képes pótolni a nyugtatókat.

Balatonfüredet, a kultúra és a művészetek városát nem lehet nem szeretni!

A reformkori városrészben sétálva olyan nemes művészeti hagyományokat őrző épületek tartják ébren figyelmünket, mint a Jókai- és a Vaszary-villa; a Fruman Antal tervezte, klasszicista, kerek templom; Blaha Lujza nyaralója, „a nemzet csalogányának legkedvesebb fészke”. A Rózsakert gyönyörűsége és maga a kora reggeli órákban frissen gereblyézett, gondozott gyöngykavicsos parti sétány, meg a balatoni panteon fedett sétányának költőkre, írókra, tudósokra, utazókra emlékeztető tábláinak sora segít lelki feltöltődésnyi időre feledni a világ kórjait. Feledhetetlen látvány, ahogy a tó sima víztükrén síkló vitorlások háttérben, a tihanyi apátsági templom méltósággal emelkedő tornyain megcsillan a napfény.

Jólesik tudni, van egy hely a világon, ahol a művészetek kulturális erőt növelő hatása tisztán érződik, s kétségtelenül kifejeződik mindaz, ami kiváltotta belőlem, hogy a továbbiakban, nyugodt lélekkel így tisztelve szólíthassam: szerelmem, Balatonfüred.

Van úgy, hogy amikor már a szó kevés, többet elmond az ölelés.

Nekünk maiaknak aligha lehet fontosabb feladatunk, más tennivalónk, minthogy őrizzük a művészeti kultúránkat, általa józan emberségünket, s tegyük hozzá, amit tehetségünk és lehetőségünk hozzáadni enged. Hogy ne vesszen el a magyar nép józan lelke, szívének minden kilométerkövénél ott kell hogy legyen a „Múzsák szövetségének” belső érzelmi-szellemi tartalékokat fejlesztő figyelme és fegyelme, ami nem más, mint a rend gyökere!

Könnyek

Édesapámnak úgy sikerült megúsznia a gránátosként biztos halált az orosz fronton, hogy a II. világháború alatt hadtápos teendőket végző csendőr őrmesterként szolgált a rakamazi őrsön. Két ízben is részt vállalt vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó védelmében. S azt is elmesélte, hogy miután a zsidóság nyilasok általi másnapi összeszedését tudatva távmondatot vette, átkerekezett a tokaji rabbihoz, mondván, „van egy éjszakájuk a menekülésre”, mire a rabbi azt felelte, „mi nem futunk el a sorsunk elől, fiam”. De megköszönte a hírt, s cserében felajánlott egy vastag arany karlancot a szolgálataért, ám azt édesapám – természetesen – nem fogadta el. Egy német páncélos alakulat visszaverte az oroszok támadását vagy negyven kilométerrel. Az orosz katonák által egy tanyasi iskolában hátrahagyott rendtelenség megdöbbentette édesapámat.

A későbbiekben a germeshauseni kolostorba került halálos betegen a tábori kórházzal, ahol a padlason hiába kereste katonaládáját a kifagyott halottak között, mert azt lebombázták az őrsparancsnok lengyelhon felé menekülő vonatával együtt. Felgyógyulását követően hazaszökött tizenkét társával, akik közül a Bécsnél elkanyarodó hat katonát, ellentmondást nem tűrően, „szibériai társasutazásra” vitték el az oroszok. Jót tett vele az az erdélyi menekült, aki egy fürstenfeldi tanyán arany gyűrűjéért civil ruhát adott neki. Hazaszeretetből jött haza. Ennek ellenére felejthetetlen éjszakát töltött a kapuvári rendőrségi fogdában, majd évekig falusi orvos unokatestvére alkalmazta írnokként, később az Állami Biztosítónál üzletkötői állásra levele találkozott több régi vágású, magas rangú katonatiszt társaságával.

Beleunva abba, hogy karrierjét törte ketté a hazánkban is meghonosodott szovjet típusú rendszer, megbeszélte egy soproni teherautó-sofőrrel, hogy az utolsó fordulóban átszállítja Ausztriába a mi családkunkat az övével együtt. Félesztendő múltam 1956 viharos őszén. Babakocsiba becsomagolva, a szüleimmel együtt álltunk a Balfi utca 22. számú, műemlék jellegű ház boltíves kapualjában, Schubert nagymamám lakása előtt. Szüleim elbeszéléséből tudom, hogy a búcsú pillanataiban dőlt el a sorsom, mert eleredtek a nagymama könnyei. Zokogott: „Hova vinnétek ezt az aranyos kisgyereket?”

Így történt, hogy „kalandvágyból itthon maradtunk”. Ez a tény adott alkalmat arra, hogy 1974-ben, a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola felvételiztető bizottságának elnöke megkérdezhesse tőlem: „Olvastuk verseit a Vas Népében, de mondja, maga miért nem KISZ-tag!” Erre a történelmi kérdésre akkor nem tudtam jól felelni. Nem lettem tanár. Könyvesbolti eladóként kezdtem a felnőttéget Győrött, majd kisebb lapoknál sínylődve próbáltam íráskészségemből megélni, s korosodó szüleimet támogatni. Pártonkívüliként szerkesztő nem lehettem, noha a képességem megvolt. Ám 1990-ben, egy akkor induló magazin egészségügyi és szépirodalmi rovatokat gondozó szerkesztőség-vezetőjévé válhattam egyszerre, de sajnos, az ötvenezzer példányban megjelent országos magazin (anyagi támogatottság hiányában) egy esztendőn belül megszűnt. Azóta szabadúszóként, többnyire könyvek szerkesztésével foglalatokodva figyelem, hogy a különféle pártérdekek szerint lavírozva zümmögő hazai sajtó hogyan épül le, keresettsége miként gyérül. Szépirodalmi szempontból mindenképpen, hiszen a magyarországi napilapok évek óta száműzték a szépirodalmat, egyáltalán nem közölnek verset, novellát. A polgári hetilapnak ígérkezett *Nagyítás* rövid időn belül kiszenvedett, s egyre több szépirodalmi folyóirat képtelen szerzőinek tisztességes honoráriumot fizetni vagy jut az ellehetetlenülés helyzetébe.

Vajon tisztában vannak vele, hogy mekkora bünt követtek el, akik kirekesztették a kortárs irodalmi termést a napilapok hasábjairól, a rádiókból, és a televíziókból? Elgondolni is rossz, hogy miféle társadalom épülhet a művészetek jó erkölcsöt hangoztató, lelket erősítő hatásának hiányában. Monoton robotlélekkel vegetáló emberiség képződhet csak a versek, novellák, regények és színdarabok nélkülözésével. Hogyan várható erkölcsi megújulás a művészetek, a művészek szélesebb körű megbecsülése nélkül?

Így történhetett, hogy idáig harmincnyolc évi alkotói időszakom alatt mindössze elenyésző összeg sikerült keresnem, állandó jövedelmem nincs, egyre több lap képtelen közölni kézirataimat. Minimális keresményemet baráti, alapítványi, szociális adományok egészítik ki, miközben jelentős folyóiratok, hetilapok közlik munkáimat itthon és külföldön, könyveimet élvonalbeli kritikusok minősítik,

verseimet neves művészek adják elő itt-ott, s még egyetlen író-olvasó találkozóról, szerzői estről sem érkeztem haza tojás- vagy paradicsomfoltos öltözékben. Igaz, öt megjelent könyvem árnyékában még nyolc kézírata hever a fiókban kiadatlanul, mivel a hazai kiadók nem fizetnek tiszteletdíjat, inkább a szponzorált műveket részesítik előnyben. Párt- és üzleti kapcsolataim gyengék lévén, mecénásokra évtizedek óta nem akadok. Marad a közműszámlák és díjhátralékok réme... Mindezt csak azért írtam le, hogy látszódjon valamelyest, milyen körülmények között él és alkot manapság a „kalandvágyból itthon maradt” írók jelentős – remélem, műveik alapján sem jelentéktelen – része.

Egykori osztálytársammal beszélgettünk 1956 a viharos októberéről. Édesapja kijelentésének köszönhetően maradt itthon, mert „egy beteg kislánnyal nem lehet világgá menni”. Mérnök lett, ma baleset következtében rokkantnyugdíjas. Szakmájában sérülése után nem bírta a külföldi tulajdonos diktálta tempót. Hányan vannak korosztályomban, akik tudnának még, de nem kellenek a munkaerőpiacon az értelmiségiek, legfeljebb akkor „amerikázhatnak”, ha megcsípnek egy árufeltöltői vagy utca-seprői állást, s akkor is jobb a megélhetésük, ha alkalmilag szőlőt metszenek, vagy orvosként, pedagógusként takarítanak Burgenlandban.

Ki gondolta volna, hogy mennyire (élet)veszélyes kalandnak bizonyulhat itthon maradni, s hamvadó reménnyel várni, hogy végre valóban jobbra fordulhasson a sorsunk.

Az írói lelkiismeretről

Elszámolással csak a nemzetnek és saját lelkiismeretének tartozik igazán az ember – hallom a Sunyovszky Szilviával készített interjú bevezető sugallatát a rádió vasárnap reggeli műsorában. A színésznő minden közéleti cselekedete a művész magyarságát bizonyítja. Példamutatóan ritka kincs ez a történelem folyamán vezetői által sokszor elárult országban. Közelmúltunkban érthetetlen módon ellenérzést vált ki egyes körökben a magyar mivolt hangoztatása. Akik így vallanak-viselkednek, azok nem magyarok? Történelmi gyökereket, anyanyelven kifejezett, őszinte érzelmeket tagadnak a nemzetköziség eltúlzott álcája mögé rejtőzve. Megfelelkezve François de La Rochefaucauld francia moralista intelméről, miszerint: „Az erények elvesznek az érdekekben, mint folyamok a tengerben”.

Nemrég alkalmam volt jelen lenni a Bécsi Napló évváró vacsoráján, ahol örvendezett a lelkem, mert hamisítatlan-torzítatlan magyarságot átérezni-átélni segítő közegben tölthettem néhány kellemes órát. Az újság Európa-szerte terjeszti a magyarokkal kapcsolatos híreket. Dr. Deák Ernő történész – az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége megingathatatlan lelkületű elnöke, a lap fáradhatatlan lelkiismeretességű főszerkesztője – kitűnő erkölcsi vértetéű munkatársakkal végzi munkáját, mint például az elkötelezett szakmai szeretettel remek interjúkat készítő Ferenczy Klára, aki az említett vacsorán mondott ünnepi beszédében, a német nyelvű közegben élve is meghittent szilárd érzelmi hittel tett tanúbizonyságot a magyarságról. Olykor külföldre kell mennünk, hogy rálássunk Magyarországra, és megtapasztaljuk, mekkora lelki erőt, mennyi lelkiismeretet és természetből fakadó hitet igénylő vállalkozás ma magyarságunkat megélni.

Ugyancsak a Kossuth rádió (MR1) egyik hajnali műsorában hallottam Pomogáts Béla egyáltalán nem kertelő nyilatkozatát az irodalom szerepvesztéséről, hogy kiszorult a közéletből, mert a politika sem tart rá igényt, az emberek a mindennapi megélhetésük előteremtésével vannak elfoglalva, kevésbé olvasnak. Az írószövetség egykori elnöke hangoztatta: A rendszerváltozás előtt 75 ezer példányban kelt el egy regény, ma jó, ha ezer-ezerötszáz példány fogy kortárs szépirodalmi műből. Majd hozzáfűzte: Megfontolandó, hogy az erőszakoltan elterjedt művészeti áramlatoknak van-e létjogosultságuk, hiszen az olvasóközönség – a legfontosabb értékmérő – nem fordult irányukba.

Nos, akkor mi a helyzet?

Amikor Orbán Viktor miniszterelnök beszédét hallgattam a nagytétényi katolikus plébánia előtt állva a helyi országzászló felavatásakor tartott ünnepségen, akkor hirtelen úgy gondoltam, hogy a miniszterelnök gondolataival felvázolt szép jövő – látva a pissenésnyi hangot nem adó, fegyelmezetten álló tömeget – indokolt reménye rendet teremthet a lelkekben is. Látva azt az erkölcsi fertőt, ami a televízió híradásaiból ömlik rám estéről estére, elgondolkodtat a reményt illetően. Megosztódott a nemzet. A

piszkálódás, a másik ember iránti szenvtelenség vagy gyűlölet gyökerestől való kiirtása legalábbis hoszszadalmas közmunkának tűnik. Különösen úgy, hogy a gazdasági válságra történő hivatkozás nem engedi meg az érdemes írói tevékenység produktumainak érvényre jutását. A könyvek drágák, sok érdeklődő számára elérhetetlenek, ráadásul magam is tapasztalom, hogy a kiadók a „nemes irányú értékeket őrző” kortárs hazai irodalmi alkotások „fényre bábáskodásában” nem sürgölködnek. Persze, persze, a feltételek hiányára mutogatnak.

Kedvenc olvasmányom Gárdonyi Géza *Én magam* című könyvének *Az író és a nemzet* című fejezete, kétségkívül a nemzet nagy gondolatárának lényegi része. „A nemzet jelene a nemzetgazdaság és politika erején áll. Jövendője az irodalom erején” – állítja Gárdonyi, majd hozzáteszi: – „A nemzet vezérei a történelem feljegyzései szerint vagy rombolók voltak, vagy alkotók. Az írók is vezérek.” A strukturált celebek, debil közszereplők idióta világa mégis mintha ellenükben szólna. Gárdonyi rangsort vázolt fel a nemzeti kultúrában: teremtő művészet, utánzó művészet, reprodukáló művészet. „Jellemző a mi kultúránk vezetőire, hogy a legtöbb gonddal és költséggel melyik művészetet ápolják” – fűzi a rangsorhoz. Azt is megjegyzi: „A magyar kultúrát elsősorban a nemes irányú irodalom fejleszti. [...] Az aranyat termő búzát mi, írók hintjük el.”

„Irodalmi kerületeket kellene csinálni az országban, csakúgy, mint ahogy politikai kerületek is vannak. A kerületek központja a város legyen. A tagok olvassanak, művelődjenek.” Elhangzott már politikus szájából az utóbbi évtizedekben: „Minek ennyi költő?” Ám erre mi, költők évek óta azt felelhetjük: Minek ennyi politikus! Érdekel itt valakit az írói lelkiismeret lángja, s maga a művész életben tartásának széles körű ügye? – fogalmazom a feltorló kérdés. Miközben Gárdonyival együtt pontosan tudom: „A tudós akkor dolgozik, mikor akar. A művész akkor dolgozik, mikor lehet. Az akarat az óramutatóra néz. A lehet a lángot várja a magasságból.”

Egy folyóirat főszerkesztője az ellehetetlenülés veszélyéről panaszkodik. Megvonja támogatását a megye. Nos, amikor abban a megyében már az intézmények (iskolák, szociális otthonok) ebédellátását végző cég munkáját hosszabb ideje nem fizetik ki, miért csodálkozunk, hogy a szellemi táplálékra sem telik? Márpedig aki nem ehet, az előbb-utóbb beteg lesz, éhen hal. Hasonló tüneteket okozhat hosszú távon a szellemi táplálék hiánya is. Az írói lelkiismeret mit tehet? Visszhangozza a figyelmeztést és imádkozik.

Viharban, Adyval...

Odakint szokatlanul viharosan tombol a szél. Nem kímél fákat, bokrokat, épületeket, tárgyakat. Sűrűn és súlyosan nyomja az ablak üvegtábláit, meglibbenti a függönyöket. Ésszerűtlen lenne most a szabadba menni, inkább a fűtött szobában olvasásra ingerlő az időjárás. Persze, az érző ember bensőjében dúló, lelki viharokat is jelzik egyre szaporodó sóhajaink. Kezembe akad a Sikeres Nők 2005. szeptemberi száma, tekintetem dr. Huzik Veronika főszerkesztő – az erkölcsi kategóriába tartozó hétköznapi hűségéről szóló – tartalmas, bölcs vezércikkére téved. Annyira szívem szerinti – hiszen a hűség elsősorban a szív kötelessége s nem a számító elveké –, hogy képtelen vagyok nem idézni belőle, mert vétek volna hallgatagon elmenni e gondolatok mellett:

„Egy hű barát, egy hű szerető, egy hű hitves mindennél többet jelenthet.

Akkor, amikor az erkölcsi alapok a sok válás, az iskolák nem kielégítő érzelmi nevelése miatt nem szilárdak; a csonka családokban felnövő gyerekek nem látnak követendő példát a hűségre. [...]

Szentimentális is lehetne a fenti pár sor, ha nem hordozna súlyos következményeket.

A hűtlenség a gyökértelenséghez vezet.

Sutba dobott eszmék, elhagyott társak, barátok, munkahelyek jelzik a hűtlenség útját.

Aki nem hű másához, az önmagához sem tud az lenni; nem ismeri eléggé a következetességet, a kitaratást, az egyenes út előnyét.

Az önmagunkhoz, elveinkhez, társainkhoz való hűség a siker egyik tényezője. Meghasonlott ember nem érhet el eredményt.”

Erről eszembe jut kedves barátnőm – látszólag mérsékelt, ám mégis mindkettőnkben alapos lelki viharokat görcsösen ébresztő, egyben oszlatni igyekvő – beszélgetésünk alkalmával tett néhány kijelentése: „Nagyon sokra becsülöm azokat az embereket, művészeket, akik az érzelmekre alapozott egyéniséggel élnek. Jó, hogy vannak, de ma már minden a pénzről szól. Csak szerelemből nem lehet megélni...”

Nem jelentéktelen sokk ért ekkor engem, s rögtön többszörösen felidézte bennem Adyt:

1. A társadalmi közeg fojtó szorítása: „Megöl a disznófejű Nagyúr, / Éreztem, megöl, ha hagyom, / Vigyorgott rám és ült meredten, / Az aranyon ült, az aranyon, / Éreztem, megöl, ha hagyom.” (Harc a Nagyúrral)

2. S mivel korábbi jelekből ítélve nem gondoltam volna, hogy éppen ez a barátnőm a rátartisága, a gazdagság biztonságos árnyékába kerülési vágya miatt fog hőmérőnek nézni s lerázni igyekszik: „Mikor elhagytak, / Mikor a lelke roskadozva vittem, / Csöndesen és váratlanul / Átölelt az Isten.” (Az Úr érkezése) Éppen a hűség városából származva csak feltételezhetem e történet végét: „Amit akartam, zord magasság, / Amit elértem, ostoba, / Színekkel tarkált semmitem, / Szivárvány, álom és soha.” (A Jövendő fehérei)

A kilúgozott lélek korában élünk, ahol mindent meghatároz az anyagi érdek!? Ezért tartja homályban e kor a művészeteket is, mert a kifejeződő érzelmek veszélyes dolgok? A hangzó-látszó média és nyomtatott sajtó úgy tanítja látni az embereket, hogy abból még baj lehet a termelőrobot és hitelképes vásárló képzés árnyékában? Erre ellenpélda az idézett cikk, erre ellenpélda Ady szenvedélyes magyarsága és embersége: „Otthon bolondját járja a világ, / Majmos, zavaros, perces hittelen, / Nagy súlyos álmok kiterítve lenn, / Fenn zűrös, olcsó, kis komédiák. // [...] // Most perc-emberkéék dáridója tart, / De építésre készen a kövünk, / Nagyot végezni mégis mi jövünk, / Nagyot és szépet, emberit s magyart. // [...] // Ez a ricsaj majd dallá simul át, / Addig halottan avagy éberem / Pihenjen a szent láz s az értelem, / Míg eltűnnek a mai figurák. // Magyar lesznek majd, hogyha akarom, / Ha nem sutaké lesz itt a világ / S fölcsap minden szent és igaz láng / Rejtekből avagy ravatalon.” (A perc-emberkéék után)

Másik örökérvényű példa. A világot a szeretet missziójára nevelő Kalkuttai Teréz anya tettei gyógyító tettek, szavai máig is érvényesen vigasztalva gyógyító szavak: „A becsületesség és őszinteség sebezhetővé tesz, mégis légy becsületes és nyílt! Az embereknek szükségük van segítségedre, és ha segítesz, támadás érhet, mégis segíts! A legjobbat add a világnak abból, amid csak van, s ha verést kapsz is cserébe, mégis a legjobbat add a világnak, amid van!”

Életem során megtapasztaltam, hogy micsoda fényes hitellel érvényesülnek ezek a gondolatok. Egy kék csikokkal szegélyezett, nemesen egyszerű fehér ruhába öltözött, sötétkék pulóveres, alacsony, sovány, idős, hitében megrendíthetetlen erejű apáca szemei csillogtak, mint a gyermekek őszinte tekintetét kibocsátó szemek, de tekintetével az érett élet bölcsessége küldte a mosolyt. Aztán beült egy Zsiguli kombi hátsó ülésére, és ahogy az autó távolodott az Üllői út forgatagában, Teréz anya hátrafordult, és mosolyogva integetett nekünk. Így került szívünkhöz-lelkünkhöz egyre közelebb.

Az életben előfordulnak csupán pillanatokig tartó, ám örökérvényűen ható találkozások; ezek közül is kiemelkedett a Teréz anyával történt találkozásom. „Teréz anya fellobbantotta a szeretet lángját, amelynek fényére a világnak oly nagy szüksége van” – állapította meg Teréz anya temetésére küldött üzenetében II. János Pál pápa. Őrizzük egyre többen ezt a Teréz anya által fellobbantott lángot, ne hagyjuk kihunyni fényét! Michel Quoist ideillő, hatványozottan érvényes bölcsessége: „Az öröm akkor kezdődik, amikor abbahagyod saját boldogságod keresését azért, hogy megkísérelj másokat boldoggá tenni”. Személyes életünkkel bizonyíthatjuk leghitelesebben, hogy igenis, létezik a szeretet missziója.

Így tellett az időm a viharban, Adyval és a többiekkel hasznosabban, mintha esőköpenyt vagy a zord időjárás körülmények között egyébként is hasznosíthatatlan esernyőt árusítottam volna felárral az embereknek. A boldogság üres zsebbel érezhető talán a leghitelesebben! Azok számára mindenképpen, akikben az érzelmek-gondolatok belső szabadsága az erkölcs önkorlátai szerinti mértékben tulajdonképpen végtelen, s a szívükkel látni nem felejtének.